

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

**Problematika miery požadovanej opatrnosti u
nedbalostných trestných činov v českom a
nemeckom trestnom práve**

Študentská vedecká odborná činnosť

Kategória: magisterské štúdium

Autor: Dáša Sýkorová

2011

Konzultant: JUDr. Bc. Jíří Říha, Ph.D.

IV. ročník ŠVOČ

Čestné prehlásenie

Prehlasujem, že som prácu predkladanú do IV. ročníka Študentskej vedeckej a odbornej činnosti (ŠVOČ) vypracovala samostatne za použitia literatúry a zdrojov v nej uvedených. Ďalej prehlasujem, že práca nebola predtým publikovaná, nebola vcelku ani čiastočne obhájená ako práca diplomová či bakalárska a nebola prihlásená do predchádzajúcich ročníkov ŠVOČ či inej súťaže.

V Prahe dňa 15.4.2011

.....
Dáša Sýkorová

Obsah

Obsah	3
Úvod	4
1. Miera povinnej opatrnosti v českom trestnom práve	5
1.1. Úprava nedbalosti	5
1.2. Pramene stanovenia miery povinnej opatrnosti	6
1.3. Miera povinnej opatrnosti v judikatúre	7
2. Miera povinnej opatrnosti v nemeckom trestnom práve	13
2.1. Úprava nedbalosti	13
2.2. Spôsoby dodržania miery povinnej opatrnosti	14
2.3. Pramene stanovenia miery povinnej opatrnosti	17
2.4. Rôzne pohľady na význam individualizovania páchatel'a při posudzovaní dodržania miery povinnej opatrnosti	18
2.5. Limitácia rozsahu povinnej opatrnosti	20
2.6. Rozpoznateľnosť vzniku následku	22
Záver	24
Použitá literatúra	25

Úvod

Právny teoretik Hall označuje človeka za nedbalostného tvora. S nepozornosťou alebo neopatrnosťou seba či iných sa stretávame prakticky dennodenne. Zamyslený chodec prechádzajúci vozovkou na druhú stranu ulice, chvíľka nepozornosti pri strážení dieťaťa alebo prejazd vozidla križovatkou na červenú – to je len skromná ilustrácia situácií, kedy môže dôjsť k porušeniu stanovenej miery povinnej opatrnosti. Široká paleta činností, ktoré i vďaka technickému rozvoju moderná spoločnosť vykonáva, znásobuje riziko vzniku veľkých škôd aj pri minimálnej nepozornosti. Posúdenie nebezpečnosti situácie z hľadiska jej možných následkov je častokrát ponechané intuícii jednotlivca.

Otázku konkrétneho obsahu pojmu nedbalosť, a teda i miery povinnej opatrnosti, zákon nerieši, parciálnu odpoveď podáva až judikatúra a právna teória. V konečnom dôsledku nie je presné ohraničenie rozsahu povinnej opatrnosti kvôli rozsiahlej kazuistike prakticky ani možné, ani účelné. Najmä nemeckí právni teoretici však v tejto súvislosti poukazujú na problém neurčitosti zákonného vymedzenia, čo je v rozpore s ústavne zakotvenou požiadavkou určitosti práva. To, aby mal každý možnosť poznať, aké konanie zakladá trestnú zodpovednosť, je esenciálnym atribútom demokratickej spoločnosti.

Vo svojej práci sa zaoberám problematikou miery povinnej opatrnosti z hľadiska českého a nemeckého práva. Prvá časť, venovaná právu českému, je rozdelená na rozbor povinnej opatrnosti tak, ako ju uvádza odborná literatúra a na vybrané judikáty českých súdov dokladajúce posudzovanie dodržania, resp. porušenia miery povinnej opatrnosti. V druhej časti som sa z dôvodu podrobného rozpracovania tejto témy v nemeckej trestnoprávnej teórii a limitovaného rozsahu tejto práce obmedzila len na vybrané otázky vzťahujúce sa k povinnej opatrnosti. Je nevyhnutné podotknúť, že pojmy povinnej, náležitej, potrebnej a nutnej opatrnosti používam promiscue tak, ako to činí i príslušná literatúra. Hoci je problematika miery povinnej opatrnosti z veľkej časti determinovaná špecifikami jednotlivých prípadov, pokúsím sa v tejto práci aspoň v hrubých rysoch načrtnúť myšlienkové postupy, ktoré vedú pri rozhodovaní súdov k záveru o dodržaní, resp. nedodržaní miery povinnej opatrnosti.

1. Miera povinnej opatrnosti v českom trestnom práve

1.1. Úprava nedbalosti

Otázka nedbalosti ako jednej z foriem zavinenia je v českom trestnom práve zakotvená v § 16 zákona č. 40/2009 Sb, trestním zákoníku (ďalej TZ). Podľa zákonnej dikcie ide o spáchanie trestného činu z nedbalosti v prípade, že 1) „*páchatel’ vedel, že môže spôsobom uvedeným v trestnom zákone porušiť alebo ohroziť záujem chránený takým zákonom, ale bez primeraných dôvodov spoliehal, že také porušenie alebo ohrozenie nespôsobí*“ (hovoríme o nedbalosti vedomej, tzv. culpa luxuria) alebo 2) ak „*páchatel’ nevedel, že svojím konaním môže také porušenie alebo ohrozenie spôsobiť, hoci o tom vzhľadom k okolnostiam a k svojim pomerom vedieť mal a mohol*“ (ide o nedbalosť nevedomú, tzv. culpa negligentia). Od úmyslu ako druhej formy zavinenia sa nedbalosť materiálne odlišuje tým, že je tvorená výlučne zložkou vedenia. Zložka vedenia (predstavová, intelektuálna) v sebe zahŕňa vnímanie okolitých skutočností pomocou zmyslových orgánov a predstavu o predmete a javoch, ktoré páchatel’ síce v daný moment nemôže vnímať, ale ktoré vnímal predtým alebo záver o nich učinil vďaka svojim znalostiam a predchádzajúcim skúsenostiam.¹ Absentujúca voľná zložka znamená, že páchatel’ následok spáchať nechce a ani nie je s jeho spôsobením uzročený. Z ustanovenia o vedomej nedbalosti vyplýva, že páchatel’ si v tomto prípade je schopný uvedomiť eventualitu spôsobenia následku.² Okolnosti spôsobilé viesť ku vzniku následku ale pre neprimerané dôvody (a contr. § 16 odst. 1 písm. a) TZ nerozpozna vôbec alebo nesprávne zhodnotí.³ U nedbalosti nevedomej je určujúcou možnosť znalosti, že za daných okolností bude záujem chránený trestným právom porušený alebo ohrozený. Neprítomná je teda predstava páchatel’a o predmetoch a javoch relevantných pre spáchanie trestného činu.

Problematiku vymedzenia jednotlivých kritérií nedbalosti prenecháva český zákonodarca náuke a praxi. Meradlom nedbalosti v oboch jej variantoch je zachovanie miery požadovanej opatrnosti.⁴ Výsledné určenie miery nedbalosti je dané spojením tzv. objektívneho a subjektívneho hľadiska.⁵ V tomto poňatí sa dôrazne premieta princíp zodpovednosti za

¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 2. vydání, Leges, 2010, 209 s.

² Šámal, P.: Trestní zákoník I, Komentář I. vydání, C.H. Beck, 2009, 183 s.

³ Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva, C.H.Beck, 2009, 252 s.

⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 2. vydání, Leges, 2010, 222 s.

⁵ Šámal, P.: Trestní zákoník I, Komentář I. vydání, C.H. Beck, 2009, 187 s.

zavinenie charakteristický pre štáty kontinentálnej právnej kultúry. U objektívneho porušenia miery požadovanej opatrnosti (teda v otázke, či je daný čin protiprávny) sa od každej fyzickej osoby vyžaduje rovnaká miera opatrnosti. U špecializovaných povolání (ako napr. lekár) požaduje zákon mieru opatrnosti vyššiu, vždy však rovnakú v rámci okruhu osôb vykonávajúcich dané povolanie.⁶

Subjektívne hľadisko vymedzenia miery nedbalosti stavia na prvku individuálnosti, presnejšie *na schopnosti páchatel'a vynaložiť v konkrétnom prípade určitú mieru opatrnosti*. Uvažovaniu o subjektívnom hľadisku musí vždy predchádzať záver, že v danom prípade došlo k porušeniu potrebnej miery opatrnosti stanovenej objektívnym meradlom. Škála posudzovania jednotlivých otázok tvoriacich subjektívne hľadisko je nesmierne široká. Do úvahy je potrebné vziať fyzický a duševný stav páchatel'a (napr. zdatnosť, zdravotný stav, emočné rozrušenie, únavu, stres), jeho vlastnosti, vzdelanie a inteligenčnú úroveň, skúsenosti a vedomosti, výchovu, zamestnanie a pod. Pritom nesmieme pri posudzovaní nedbalosti opomenúť ani okolnosti daného prípadu (stav vozovky, znížená viditeľnosť, čas, miesto činu a iné).⁷ Je nerozhodné, či tieto okolnosti vznikli bez alebo s páchatel'ovým pričinením.⁸

1.2. Pramene stanovenia miery povinnej opatrnosti

Povinnosť náležitej opatrnosti zakladajú spravidla zvláštne právne predpisy (napr. stavebné predpisy, predpisy o cestnej doprave, predpisy o bezpečnosti práce). Podľa judikatúry⁹ môžu túto povinnosť predvídania možnosti spôsobenia poruchy alebo ohrozenia záujmu chráneného trestným zákonom pri výkone niektorých povolání založiť aj technické normy určitého oboru činnosti. V trestnom konaní je potom nutné obsah týchto technických noriem dokazovať, pretože sa na ne nevzťahuje zásada *iura novit curia*, teda súd pozná právo. Prameňom sú rovnako aj zvláštne uznávané pravidlá dané úrovňou vývoja odborných poznatkov obsiahnuté predovšetkým v špecializovanej literatúre (napríklad medicínske postupy *lege artis*).¹⁰ V prípadoch právnymi predpismi neupravenými je rozsah požadovanej opatrnosti stanovený vo vzťahu ku konkrétnej situácii a okolnostiam, ktoré páchatel' svojim

⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 2. vydání, Leges, 2010, 223 s.

⁷ Šámal, P.: Trestní zákoník I, Komentář I. vydání, C.H. Beck, 2009, 185 s.

⁸ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 2. vydání, Leges, 2010, 225 s.

⁹ Rozhodnutie sp. zn. 6 Tz 35/87

¹⁰ Šámal, P.: Trestní zákoník I, Komentář I. vydání, C.H. Beck, 2009, 184 s.

konaním vyvolal. Rozhodujúcimi sú tu *obecne uznávané zásady rozumnej opatrnosti*. Podstatou sa tak stáva zachovanie *stanovenej alebo v spoločnosti uznávanej miery potrebnej opatrnosti*.¹¹ České trestné právo nepožaduje dodržanie vyššej než stanovenej miery opatrnosti ani od toho páchatel'a, ktorý je vzhľadom k svojim skúsenostiam a znalostiam takej schopný. Postihovať ho je možno výlučne za nezachovanie tej miery, akú právny poriadok považuje v danej situácii za primeranú. Dodržaním uvedenej miery preto nemôže dôjsť k spáchaniu trestného činu z nedbalosti.¹²

1.3. Miera povinnej opatrnosti v judikatúre

Ilustráciu posudzovania dodržania alebo naopak nerešpektovania miery náležitej opatrnosti či už po stránke objektívnej alebo subjektívnej nám poskytuje rozhodovacia činnosť českých súdov.

Pomerne početnú skupinu prípadov tvoria judikáty vzťahujúce sa k napadnutia človeka psom¹³.

V rozhodnutí so sp. zn. 8 Tdo 673/2007 sa Najvyšší súd zaoberal otázkou zachovania subjektívnej miery opatrnosti mladistvou (obvinenou) pri venčení psa – nemeckého ovčiaka. Skutková podstata prípadu spočíva v tom, že obvinená viedla psa, ktorý v dôsledku nedostatočnej kontroly obvinenou odbehol na vedľajšiu ulicu a tam sa zrazil s motocyklom. Vodič motocyklu utrpel pri nehode otras mozgu spojený so stavom bezvedomia, pomliaždeniny krčnej chrbtice a krvácanie do stredoušnej dutiny. Mladistvá bola uznaná vinnou z previnenia ublíženia na zdraví podľa § 6 zákona č. 218/2003 Sb., o zodpovednosti mládeže za protiprávni činy a o sudnictví ve věcech mládeže. Proti rozhodnutiu súdu prvého stupňa podala mladistvá odvolanie. Rozhodnutím odvolacieho súdu však zostal výrok o jej vine nezmenený. Obvinená následne využila právo podať dovolanie. Na svoju obranu uvádzala, že *s vôdzkou psa manipulovala na bezpečnom mieste, na ulici, kde v tú dobu neboli prítomné ďalšie osoby ani nepremávali motorové vozidlá*. Tvrdila, že *psa držala pevne za obojok a nemohla predvídať, že sa jej zviera, ináč pokojnej povahy*

¹¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 2. vydání, Leges, 2010, 224 s.

¹² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 2. vydání, Leges, 2010, 225 s.

¹³ vid' napr. rozhodnutie so sp. zn. 1 Tz 14/54, sp. zn. 8 Tz 95/86, sp. zn. 7 Tdo 382/2002, sp. zn. 7 Tdo 1176/2004, sp. zn. 8 Tdo 1061/2005, sp. zn. 6 Tdo 767/2006, sp. zn. 8 Tdo 257/2007, sp. zn. 6 Tdo 513/2007

a poslúchajúce na slovo, náhle vytrhne, nebude reagovať na zavolanie a pobeží na cca 70 metrov vzdialenú komunikáciu, kde sa zrazí s motocyklom poškodeného. Na základe toho usudzuje, že pre nesplnenie podmienky vzniku nedbalosti sa nedopustila činu konkretizovaného v skutkovej podstate. S týmto názorom vyslovil Najvyšší súd nesúhlas. Vo svojom rozhodnutí poukazuje na to, že trestného činu (resp. previnenia) ublíženia na zdraví sa je možné dopustiť ako konaním, tak i opomenutím konania. Opomenutie konania je však konaniu postavené naroveň len vtedy, ak páchatel poruší povinnosť, ku ktorej je podľa okolností a svojich pomerov povinný. V uvádzanom prípade je opomenutím povinnosti konať to, že mladistvá nezvládla vedenie svojho psa, čím poškodenému spôsobila ťažkú újmu na zdraví. To, že ide o povinnosť právnu, vyvodzuje Najvyšší súd z ustanovenia § 415 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (ďalej ObčZ). Ten zakotvuje obecnú prevenčnú povinnosť spočívajúcu v tom, že *„každý je povinný počínať si tak, aby nedochádzalo ku škodám na zdraví, na majetku, na prírode a na životnom prostredí“*. Každý je povinný dodržiavať nielen práve predpisy a povinnosti zmluvne prevzaté, ale je aj bez konkrétne určeného pravidla správania sa povinný počínať si natoľko obozretne, aby jeho konaním či opomenutím konania nevznikla škoda iným ani jemu samému. Nedodržanie tejto povinnosti znamená protiprávne konanie. § 420 odst. 1 ObčZ hovorí, že *„každý zodpovedá za škodu, ktorú spôsobil porušením právnej povinnosti“*. Odkaz na povinnosť občianskoprávnej obecnej prevencie je možný vtedy, ak dané konanie nie je upravené konkrétnymi ustanoveniami. Už odvolací súd argumentoval, že *hoci je zviera podrobené výcviku, je vždy nutné počítať s určitými nečakanými reakciami majúcimi podnet vo vnemoch zvieratá človekom nepostrehnuteľnými*. Mladistvá teda mohla, resp. mala počítať s možnosťou, že sa jej nedostatočne zabezpečený pes môže spontánne vytrhnúť a vbehnúť na bežne používanú komunikáciu a následne sa zraziť s vozidlom, pričom môže dôjsť k ublíženiu na zdraví. Mladistvá tak porušila mieru povinnej opatrnosti v jej objektívnom (§ 415 a § 420 ObčZ) i v subjektívnom hľadisku a založila dôvod pre vznik zavinenia z nevedomej nedbalosti.

Druhým príkladom uvažovania o miere povinnej opatrnosti je rozhodnutie Najvyššieho súdu so sp. zn. 1 Tz 18/83, v ktorom sa súd zaoberal problematikou ublíženia na zdraví inej osobe podľa § 223 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., Trestný zákon, členom poľovníckeho združenia. Obvinený (poľovník) zastrelil psa – nemeckého ovčiaka, pričom broky zasiahli aj hlavu, krk a hrudník jeho majiteľa. Skutok bol po skončení vyšetrovania prekvalifikovaný na priestupok s odôvodnením, že *obvinený zastrelil tzv. túlavého psa a nemohol predpokladať, že jeho majiteľ leží vedľa neho v tráve, pretože obojok a vôdzku nevidel*. Podľa okresného prokurátora

tak nie je možné usudzovať na nevedomú nedbalosť a poľovník nie je trestne zodpovedný. Proti tomuto uzneseniu podal generálny prokurátor sťažnosť na porušenie zákona v neprospech obvineného. Najvyšší súd sa s argumentáciou generálneho prokurátora stotožnil. Poukazuje na § 21 zákona č. 23/1962 Sb., o myslivosti, ktorý stanoví, že *„psa je možné usmrtiť, ak je mimo vplyvu svojho vedúceho a vo vzdialenosti väčšej než 200 m od najbližšieho obývaného domu, hľadá alebo prenasleduje zver alebo sa k nej zakráda“*. Podľa citovaného zákona sú za splnenia daných podmienok oprávnení usmrtiť psa aj členovia poľovníckeho združenia. Tí sú pri streľbe na psa viazaní smernicami Českého poľovníckeho zväzu, ktoré okrem iného zakazujú strieľať na psa alebo mačku v členitom teréne zarastenom krovinami. Z popisu skutkového deja vyplýva, že poľovník strieľal na psa sediaceho v značne členitom teréne zarastenom trávou a krovinami. Je zrejmé, že obvinený svojím konaním porušil zákon o poľovníctve, keď sa sediac v tráve uviazaný na obojku s vôdzkou nachádzal v priamom dosahu svojho vedúceho. Mieru objektívnej opatrnosti porušil aj tým, že nerešpektoval ustanovenia smerníc a vystrelil na zviera v členitom neprehľadnom teréne. Zároveň porušil i subjektívnu stránku náležitej opatrnosti, keď pri zníženej viditeľnosti danou v dobe činu strieľal na vzdialenosť, ktorá mu neumožňovala rozoznať plemeno zvierat'a. Ako poľovník, a teda člen poľovníckeho združenia, bol nadôvažok poučený o rizikách, ktoré so sebou prináša nerešpektovanie uvedených pravidiel. Najvyšší súd charakterizoval streľbu poľovníka ako *neoprávnenú a nesprávnu*, čím jasne vyjadril porušenie objektívnej i subjektívnej zložky povinnej opatrnosti. Z toho plynie záver, že za daných okolností obvinený mal alebo mohol vedieť o možnosti spôsobenia následku (ublíženia na zdraví), a že je daná jeho trestnoprávna zodpovednosť.

Ďalšia kategória súdnych rozhodnutí sa týka nedbalostných trestných činov súvisiacich s dopravnými prostriedkami.

V prípade so sp. zn. 3 Tz 182/2001 bol Najvyšší súd nútený vysporiadať sa so situáciou, kedy obvinený riadil osobné motorové vozidlo na ceste 1. triedy, neprispôbil rýchlosť vzdialenosti, na ktorú mal rozhľad a po prepnutí svetiel z diaľkových na stretávacie zrazil podnapitého chodca, ktorý svojim zraneniam na mieste podľahol. Zavinenie obvineného z nedbalosti je možné dovodiť vtedy, ak vedel alebo vedieť mal a mohol, že porušením pravidiel cestnej premávky môže vyvolať následok uvedený v zvláštnej časti trestného zákona. Podľa vyhlášky č. 99/1989 Sb., o pravidlech provozu na pozemních komunikacích, *„je povinnosťou vodiča prispôbiť rýchlosť jazdy predovšetkým svojim schopnostiam, vlastnostiam vozidla, poveternostným podmienkam a iným okolnostiam, ktoré je možné*

predvídat“. Vodič môže ísť len takou rýchlosťou, aby bol schopný zastaviť vozidlo na vzdialenosť, na ktorú má rozhľad. Z prevedeného dokazovania nevyplýva, že by rýchlosť jazdy nezodpovedala dosvitu stretávacích svetiel a bola neprimeranou v zmysle spomínanej vyhlášky. Vodič tak dostal objektívnemu hľadisku miery náležitej opatrnosti, keď svojou jazdou neporušil pravidlá cestnej premávky. Pre konečné posúdenie otázky jeho zavinenia je ešte nutné upriamiť pozornosť na subjektívne hľadisko. Dôležitou je v tomto prípade skutočnosť, či mohol vodič pred zrážkou predvídať prítomnosť podnapitej osoby na vozovke. Dôkazný materiál toto v žiadnom smere nepotvrďuje. Najvyšší súd pritom konštatuje, že *stanoviť hranice okolností, ktoré vodič ešte môže alebo naopak už nemôže predvídať, nie je možné v hypotetickej rovine (vodičovi nemôže byť uložená povinnosť predvídať čokoľvek, to by inak viedlo k rozporu s princípom právnej istoty a zásadou impossibilium nulla obligatio est, tj. nemožné nezaväzuje), ale je vždy potrebné zohľadniť objektívne dané okolnosti vyplývajúce z určitej dopravnej situácie (ide napríklad o miesto, čas, poveternostné podmienky, povahu komunikácie). Tieto okolnosti je vodič schopný vnímať svojimi zmyslami a v náväznosti na individuálne schopnosti a dispozície i zhodnotiť. Z popísaných skutočností vyplynulo, že vodič neprekročil mieru opatrnosti, ktorú bol za danej situácie schopný vynaložiť. Obvinený teda nie je za uvedený skutok trestne zodpovedný, a to ani z nevedomej nedbalosti.*

Rozhodnutie Najvyššieho súdu so sp. zn. 1 Tz 123/58 dôsledne zobrazuje potrebu ad hoc posúdenia prípadov porušenia náležitej opatrnosti. Obžalovaný A, vodič v národnom podniku, bol vyslaný, aby osobným autom konal jazdy pri svadbe inému zamestnancovi spomínaného národného podniku. Auto nechal neuzamknuté pred domom, kde sa konala svadba, kľúčik od zapalovania ponechal v skrinke v armatúrnej doske vozidla a vošiel do domu. Neďaleko od vozidla sedeli svadobčania, ktorí obžalovaného A poznali z predchádzajúcich jász. Druhý obžalovaný B sa po predchádzajúcom požití alkoholických nápojov a bez vodičského oprávnenia zmocnil vozidla, odišiel s ním a havaroval. Pri nehode došlo k materiálnym škodám na vozidle a k zraneniu piatich detí sediacich v čase havárie v aute. Najvyšší súd zrušil odsudzujúci rozsudok obžalovaného A za trestný čin ublíženia na zdraví z nedbalosti a poškodzovania národného majetku. Dôvodom bolo podľa slov Najvyššieho súdu nedostatočne vyjasnená otázka zavinenia obžalovaného A. Pripúšťa, že konanie obžalovaného A bolo jednou z príčin, ktoré viedli ku škodlivému následku. Porušením objektívnej miery opatrnosti v podobe nerešpektovania vyhlášky č. 145/1956 Ú.l., o provoze na silnicích, účelom ktorej je práve uvedenému následku zabrániť, však samo osebe ešte k vyvodu

záveru o zavinení obžalovaného A nepostačuje. Do úvahy je nutné vziať i to, či *páchatel vedel, že uvedený následok môže spôsobiť a bez primeraných okolností spoliehal na to, že ho nespôsobí alebo či to nevedel, hoci to vzhľadom k okolnostiam a svojím osobným pomerom vedieť mohol.* Do popredia sa teda dostáva otázka, či mohol obžalovaný A predpokladať, že sa obžalovaný B konajúci pod vplyvom alkoholu zmocní vozidla a užije ho k neoprávnenej jazde, pri ktorej dôjde k vyššie uvedenému následku. Nevyhnutným je napríklad preskúmanie, na akú dobu sa obžalovaný A vzdialil od vozidla. Ak bude zistené, že sa obžalovaný A, ako sám tvrdí, vzdialil od auta na 2-4 minúty, potom nie je možné usudzovať na jeho povinnosť predvídať konanie obžalovaného B. Pri dokazovaní uviedol svedok, že v inkriminovaný deň počul, ako obžalovaný A hovorí obžalovanému B, aby „*nechodil do jeho auta a nerýpal s ním*“. Toto tvrdenie je podľa slov Najvyššieho súdu potrebné bližšie preskúmať, pretože môže predstavovať dôležitú okolnosť pri posudzovaní celého prípadu. Ak totiž obžalovaný A mohol na základe predchádzajúcich skutočností predvídať, že obžalovaný B sa v dobe jeho neprítomnosti bude chcieť zmocniť vozidla, môže toto konanie znamenať porušenie subjektívneho hľadiska primeranej opatrnosti. A to obzvlášť v prípade, ak by obžalovaný A vedel, že je obžalovanému B v dôsledku predchádzajúcich jžd známe, kam odkladá kľúče od zapalovania. Ako Najvyšší súd navyiac poznamenáva, *zneužitie vozidla inou osobou, ktorá nepoznala miesto uloženia kľúča od zapalovania by pravdepodobne bolo situáciou natoľko výnimočnou, že by nebolo možné od obžalovaného A spravodlivo požadovať, aby vzhľadom k okolnostiam a svojim osobným pomerom vznik porušenia záujmu chráneného trestným zákonom predvídať mal a mohol.*

Odbornou verejnosťou diskutovanou a mediálne sledovanou kauzou z nedávnej doby bol aj prípad nesprávne odobranej obličky. Došlo tu k sérii pochybení viacerých lekárov, ktorí sa s odvolaním na zabehaný postup pri vyšetovaní, resp. liečbe pacienta spoliehali na chybný zápis v zdravotnej karte (namiesto plánovanej ektómie ľavej obličky učinil ošetrojúci lekár zápis o plánovanej ektómii pravej obličky), dôsledkom čoho bola pacientovi trpiaceho na chronické ochorenie obličiek a močového mechúra omylom operatívne odobraná funkčná oblička. Najvyšší súd sa s posúdením trestnej zodpovednosti vyrovnal vo svojom rozhodnutí so sp. zn. 7 Tdo 486/2004 nasledovným spôsobom. Vyjadril súhlas s hodnotením odvolacieho súdu s tým, že *meradlom objektívneho hľadiska nie sú interne záväzné predpisy stanoviace povinnosť lekárov kontrolovať zdravotnú dokumentáciu (čím by sa chyba v záznamoch odhalila), ale je ním fakticky existujúci stav vzájomnej dôvery medzi lekármi, stav, kedy sa v dôsledku veľkého objemu práce a časovej tiesni kontrolné mechanizmy*

nerespektujú. Posúdenie nedodržania subjektívneho hľadiska miery náležitej opatrnosti spočíva podľa argumentácii Najvyššieho súdu v tom, že páchatel' (lekár) nemá byť pri výkone činnosti nepozorný, nečiniť chybné zápisy do zdravotnej dokumentácie. Podľa tohto kontroverzného názoru je primerané požadovať od lekára, aby predvídal, že ak sa dopustí chyby, ostatní lekári (ani hierarchicky nadriadení zodpovedajúci za prácu neatestovaných lekárov) svoju povinnosť preštudovať zdravotnú dokumentáciu nespĺnia a jeho nesprávny zápis budú automaticky pokladať za správny. S týmto postojom zásadne nesúhlasí K. Beran, ktorý sa vo svojom mimoriadne zaujímavom poňatom článku¹⁴ vyslovuje, že *kritériom pri posudzovaní zavinenia lekára nemôže byť faktický či zabehaný stav, ale stav žiaduci a východiskom by tak mal byť prevádzkový poriadok dotyčného medicínskeho pracoviska.* Čo sa týka posúdenia druhého hľadiska miery povinnej opatrnosti, hľadiska subjektívneho, je podľa K. Berana nemožné uložiť lekárovi povinnosť neomylnosti. Možné je ale požadovať, aby vzhľadom k svojmu pracovnému postaveniu kriticky zhodnotil vlastné schopnosti a vykonával tak činnosť v súlade s pravidlami lege artis. Po dôkladnom rozbere skutkových okolností spojených s právnou analýzou dochádza K. Beran k záveru, že lekár, ktorý sa pri zázname do zdravotnej dokumentácie „prepísal“, nemal a ani nemohol vedieť, že svojím konaním môže spôsobiť ťažkú újmu na zdraví.

¹⁴ Beran, K., Trestní odpovědnost lékaře za chybu při ošetření pacienta, Trestněprávní revue, 2006, č.1, 16 s.

2. Miera povinnej opatrnosti v nemeckom trestnom práve

2.1. Úprava nedbalosti

Nedbalosť je v nemeckom trestnom práve upravená v § 15 StGB (Strafgesetzbuch). Znenie zákona je strohé, rozdelenie nedbalosti na dve formy, nedbalosť vedomú a nedbalosť nevedomú, je vecou súdnych rozhodnutí a právnej teórie. Tie definičnú stránku ponímajú podobne ako české právo. Ríšsky súd sa k tomuto vyslovil, že o nedbalosť ide vtedy, „*ak páchatel' nedbal opatrnosti, ku ktorej bol podľa okolností a svojich osobných znalostí a schopností povinný, a ktorej bol zároveň schopný dostať, v dôsledku čoho nepredvídal následok, ktorý by inak pri dodržaní povinnej opatrnosti predvídať mohol (nevedomá nedbalosť) alebo ak páchatel' vznik následku považoval za možný, ale spoliehal na to, že nevznikne (vedomá nedbalosť)*“.¹⁵ Otázka nedbalosti sa podľa nemeckej klasickej právnej náuky a niektorých názorov radí k problematike zavinenia. Súčasní právni teoretici však dôslednejšie akcentujú, že jedným z typických znakov nedbalosti je porušenie (objektívnej) miery povinnej opatrnosti a nedbalosť chápu skôr ako otázku protiprávnosti. Táto „objektívna“ nedbalosť sa teda radí k skutkovej podstate nedbalostného trestného činu a nedbalosť „subjektívna“ je vecou zavinenia.¹⁶ Celkovo určenie charakteristických znakov nedbalosti nie je v právne teoretickej rovine jednoznačné. Zatiaľ čo väčšinový pohľad zastáva tvrdenie, že nedbalosť je konštituovaná porušením miery povinnej opatrnosti a schopnosťou predvídať následok (pričom možnosť zabránenia následku považuje za podotázku stanovenej miery povinnej opatrnosti)¹⁷, ďalší chápe nedbalosť ako spojenie prvkov porušenia miery náležitej opatrnosti, predvídateľnosti vzniku následku a zároveň možnosti následku zabrániť dodržaním miery povinnej opatrnosti¹⁸. Prevažuje názor, že nedbalosť je nutné posudzovať z dvoch hľadísk (tzv „doppelter Maßstab“). Prvé hľadisko tvoria s ohľadom na naplnenie znakov skutkovej podstaty objektívne kritériá a druhým sú vo vzťahu k zavineniu výsostne osobné znalosti a schopnosti páchatel'a. Nemecká doktrína tenduje k zužovaniu okruhu prípadov, kedy nie je u páchatel'a v dôsledku nenaplnenia subjektívneho kritéria nedbalosti

¹⁵ RG, zväzok 56, 343 s., RG, zväzok 58, 130 s., RG, zväzok 67, 12s.

¹⁶ Vogel, J., Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar 12., neu bearbeitete Auflage, De Gruyter Rechtswissenschaften Verlags-GmbH, 2007, 1053 s.

¹⁷ Kudlich, H., Strafgesetzbuch Kommentar, Verlag C.H.Beck München, 2010, 103 s.

¹⁸ Gropp, W., Strafrecht Allgemeiner Teil, dritte, überarbeitete und erweiterte Auflage, Springer, 2005, 447 s.

daná jeho trestnoprávna zodpovednosť. Ako potenciálne dôvody sa uvádzajú telesné nedostatky páchatel'a, medzery vo vedomostiach, nedostatok skúseností a intelektu, pokročilý vek či chýbajúca prax (napr. žiak autoškoly včas nerozpozna nebezpečnosť situácie a nezareaguje správnym spôsobom pre chýbajúce skúsenosti s riadením motorového vozidla).¹⁹ Literatúra poukazuje i na pokusy vziať pri posudzovaní splnenia subjektívneho kritéria do úvahy len nedostatky zmyslových orgánov, či diferencovať medzi zvratnými a nezvratnými vlastnosťami jedinca.²⁰

2.2. Spôsobý dodržania miery povinnej opatrnosti

Dodržanie miery potrebnej opatrnosti sa vo vonkajšom svete prejavuje ako správanie sa osoby s cieľom zabrániť vzniku škodlivého následku, ktoré sa môže prejaviť v rôznych formách.²¹

Prvou možnou formou je *upustenie od nebezpečného konania*, ktorého podstata spočíva jednoducho v tom, že osoba nezačne, resp. nebude pokračovať v konaní, znaky ktorého by naplnili skutkovú podstatu nedbalostného trestného činu. Zvláštnym prípadom porušenia povinnosti nekonať je inštitút *prevzatia konania za iného*. Páchatel' tu koná napriek vedomosti o tom, že nedisponuje k tomu potrebnými znalosťami alebo inými danosťami. Táto konštrukcia zároveň zabraňuje, aby sa k určitej činnosti nekvalifikovaní páchatelia vyhýbali trestnej zodpovednosti z dôvodu nenaplnenia subjektívneho kritéria. Prevzatím konania za iného a jeho potenciálne rizikovou povahou sa zaoberá aj judikát Ríšskeho súdu²². V skutkovej podstate prípadu šlo o to, že došlo k zraneniu chlapca, pri ktorom sa mu do rany dostali nečistoty. Matka chlapca ho zaviedla k obžalovanej, ktorá bola členkou kresťanskej vedy modlenia sa za zdravie (Christliche Wissenschaft des Gesundbetens). Napriek jej ošetrovaniu zahynul chlapec na otravu krvi. Ríšsky súd vo svojom rozhodnutí dovodil, že obvinená musela zvážiť, či je vzhľadom k svojmu druhu kvalifikácie, ktorou ako stúpenkyňa danej kresťanskej vedy disponovala, spôsobilá k prevzatiu starostlivosti o chlapca. Dokonca i

¹⁹ Rozhodnutie Vrchného zemského súdu, zväzok 56, 347 s.

²⁰ Vogel, J., Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar 12., neu bearbeitete Auflage, De Gruyter Rechtswissenschaften Verlags-GmbH, 2007, 1055 s.

²¹ Jescheck, H.-H., a Weigend, T., Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil, 5. vollständig neu bearbeitete und erweiterte Auflage, Duncker & Humboldt Berlin, 1996, 580 s.

²² Rozhodnutie Ríšskeho súdu, zväzok 59, 355 s.

podľa učenia kresťanskej vedy mala za daných okolností (zlý zdravotný stav chlapca, nedostačujúca dôvera matky k jej praktikám) počítať s tým, že jej spôsob liečby bude neúspešný. Ďalej si mala byť vedomá toho, že infekcia takého rázu, akou chlapec trpel, môže byť odstránená len okamžitým lekársnym zákrokom. Predmetom porušenia povinnosti náležitej opatrnosti tak nebol výkon jej ošetrovateľskej činnosti ako stúpenkyne kresťanskej vedy, ale jej spoliehanie sa na to, že výlučne svojimi poznatkami kresťanskej vedy dokáže chlapca uzdraviť.

Druhú formu náležitej opatrnosti predstavuje *obozretné (opatrné) konanie v nebezpečných situáciách*. V každodennom živote dochádza často k situáciám, kedy je nutné podniknúť i konanie, ktoré sa síce vyznačuje istým stupňom nebezpečnosti, ale z dôvodu jeho obecnej prospešnosti je jeho uskutočnenie žiaduce. Môže ísť o riadenie dopravného prostriedku, aplikáciu liečiv v medicíne, využívanie jadrovej energie, nasadenie ťažkých strojov v priemysle či o obyčajnú jazdu na lyžiach. Pri výkone týchto činností je potrebné dodržať všetky pravidlá obozretnosti, kontroly a dohľadu, ktoré sa s výkonom takej činnosti spájajú (napr. pravidlá na zabránenie vzniku nehody vydané Medzinárodnou lyžiarskou federáciou, povinnosť zvláštnej opatrnosti vodiča pri odstavení vozidla na kopci²³ a pod.).

Treťou formou náležitej opatrnosti je *dodržanie povinnosti informovania sa* pred zahájením konania vykazujúce znaky nebezpečnosti. Konajúci ešte pred začiatkom činnosti musí získať všetky znalosti, skúsenosti a schopnosti, ktoré sú potrebné pre jeho správny výkon. Škála podôb informovania sa je široká. Môže ísť o ad hoc povinnosť, ale i o potrebu sústavného vzdelávania sa v určitom obore. V nemeckej odbornej literatúre sa táto povinnosť často ilustruje na prípade²⁴ pacientky zubného lekára. Ošetrojúci lekár sa rozhodol pre vytrhnutie zuba. Napriek upozorneniu pacientky, že „*má niečo na srdci*“, jej lekár zub pod celkovou anestézou chlorethylom vytrhol. V dôsledku ochorenia srdca pacientky však došlo počas narkózy k srdečnej zástave s následkom smrti. Ríšsky súd konštatoval lekárovo porušenie náležitej opatrnosti, keď sa bližšie neinformoval o zdravotnom stave pacientky a neodporučil najprv vyšetrenie u interného lekára. Okrem iného mu súd vytkol aj to, že anestézu vykonal sám bez prítomnosti kvalifikovaného anesteziológa.

Štvrtou formou konania s náležitou opatnosťou je dodržiavanie obecnej *zásady rešpektovania chránených záujmov druhých*. Rôznorodosť ľudských činností sa prejavuje aj

²³ Rozhodnutie Spolkového súdneho dvora, zväzok 17, 181 s.

²⁴ Rozhodnutie Spolkového súdneho dvora, zväzok 21, 59 s.

v množstve predpisov regulujúcich ich výkon. Spadá tu či už dodržiavanie pravidiel cestnej premávky, interných predpisov, tak a všetkých ďalších pravidiel uvedených nižšie v problematike prameňov náležitej opatrnosti.

Piata, posledná forma náležitej opatrnosti sa prejaví systémoch delby práce, ako je tomu napríklad u lekára a jeho pomocného personálu. Zaujímavým je v tejto súvislosti rozhodnutie²⁵ Spolkového ríšskeho súdu, ktorý uznal pochybenie lekára, keď neskontroloval, či zdravotná sestra dohliadla na správny počet operačných hákov. Počas operácie cisárskym rezom sa do maternice pacientky dostal bez vedomia lekárov hák, ktorí následne ponechali v jej tele. K odobratiu háku sa musela pacientka dostať na ďalšiu operáciu, dôsledkom ktorej sa u nej rozvinula trombóza a pacientka zomrela na pľúcnu embóliu. Spolkový súdny dvor uznal lekára vinným z usmrtenia z nedbalosti, pretože porušil povinnosť kontroly a dohľadu, ktorou bol viazaný ako nadriadený voči subordinovanej zdravotnej sestere. Možnosť, ako mohol lekár následku zabrániť, bolo hneď niekoľko (predne mohol podľa názoru súdu zdravotnú sestru ešte pred začatím operácie poučiť o dôslednom sledovaní počtu operačných hákov). V ďalších prípadoch, keď je výkon činnosti prevedený na iné osoby, spočíva náležitá opatrnosť v starostlivom výbere, usmernení a dozore na tými, ktorí majú takúto činnosť vykonať.²⁶

Podľa rozhodnutia ríšskeho súdu²⁷ sa u trestných činov posudzuje najprv to, či dané konanie odporuje stanoveným povinnostiam alebo požiadavkám opatrného a uvedomelého spôsobu konania (objektívne stránka posudzovania) a až po zodpovedaní tejto otázky sa zaoberá subjektívnou stránkou, teda či by páchatel' nastaný následok mohol a musel predvídať aj pri dodržaní stanovených povinností a požiadaviek. Rovnaký názor zastáva aj Jescheck²⁸, keď tvrdí, že až keď je naplnená objektívna stránka trestného činu, je možné zamerať sa na posúdenie, či bol páchatel' týmto objektívnym požiadavkám schopný dostať vzhľadom k svojej inteligencii, zručnosti, vzdelaniu, sociálnom postavení a životným skúsenostiam.

²⁵ Rozhodnutie Spolkového súdneho dvora, 1954, 632 č.

²⁶ Gropp, W., Strafrecht Allgemeiner Teil, dritte, überarbeitete und erweiterte Auflage, Springer, 2005, 450 s.

²⁷ RGSt, zväzok 8, 67s.

²⁸ Jescheck, H.-H., a Weigend, T., Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil, 5. vollständig neu bearbeitete und erweiterte Auflage, Duncker & Humboldt Berlin, 1996, 578 s.

2.3. Pramene stanovenia miery povinnej opatrnosti

Právna teória²⁹ delí pramene náležitej opatrnosti do troch častí:

Prvú skupinu tvoria zvláštne normy (tzv. Sondernormen), ktoré v sebe zahŕňajú ako zákony samotné, tak i akty vydané na základe týchto zákonov. Judikatúra³⁰ má za to, že tvorba predpisov (regulujúcich napr. cestnú premávku) je výsledkom predvídania možného nebezpečenstva, ktoré sa konštituovalo skúsenosťami a úvahami modernej spoločnosti. Často sa v súvislosti so záväznosťou zvláštnych noriem odkazuje na to, že pôsobia ako indície nedodržania povinnosti k náležitej opatrnosti (tzv. Indizwirkung). Už samotná existencia týchto predpisov poukazuje v prípade ich porušenia na to, že je v konaní páchatel'a prítomné nebezpečenstvo vzniku následku. Na druhej strane, dodržanie týchto zvláštnych noriem ešte nemusí v konkrétnom prípade znamenať vylúčenie trestnej zodpovednosti z nedbalosti, rovnako ako nedodržanie povinnosti v nich stanovených nezakladá bez ďalšieho trestnú zodpovednosť. Ako konštatuje Roxin³¹, čo je nebezpečné v teoretickej rovine, nemusí byť nebezpečné aj v rovine konkrétnej. Súdny v takýchto prípadoch síce uznajú porušenie objektívne formulovaného predpisu, ale zamietnu hľadisko predvídateľnosti nastania následku, teda subjektívnu zložku náležitej opatrnosti. Dôkazom toho je rozhodnutie Spolkového súdneho dvora³², v ktorom riešil otázku nebezpečnosti predbiehania motorového vozidla na križovatke vo vzťahu k ohrozeniu života predbiehaného. Ako súd dovodil, *„Pretože ... predbiehanie na plne prehľadnej križovatke pri inak náležitom spôsobe jazdy nie je samo osebe nebezpečné a nebezpečenstvo môže vzniknúť až v prípade hrubého zavinenia predbiehajúceho, nie je prípustné vyvodzovať predvídateľnosť nehody už zo samotného prekročenia zákazu predbiehania.“* Napriek týmto tvrdeniam predstavuje v praxi porušenie zvláštnych povinností prvotné vodidlo pri rozhodovaní, či došlo k spáchaniu trestného činu z nedbalosti. Výnimočnými sú prípady,³³ kedy je aj napriek dodržaniu predpisu daná trestnoprávna zodpovednosť páchatel'a. Podmienkou je, aby aj dodržanie pravidla v konkrétnej situácii celkom zjavne viedlo k nehode.

²⁹ Kudlich, H., Strafrechtsgesetzbuch Kommentar, Verlag C.H.Beck München, 2010, 107 s.

³⁰ Rozhodnutie Spolkového súdneho dvora, zväzok 4, 182 s.

³¹ Roxin, C., Strafrecht Allgemeiner Teil Band 1, 4., vollständig neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2007, 1067 s.

³² Rozhodnutie Spolkového súdneho dvora, zväzok 4, 185 s.

³³ Rozhodnutie Najvyššieho zemskeho súdu Bavorska, zväzok 59, 13 s.

Druhou skupinou prameňov, ktoré vymedzujú povinnosť k náležitej opatrnosti, sú štandardy a zvyklosti určitých skupín obyvateľstva, ktoré viac či menej dôsledne regulujú požadované správanie sa pri vymedzených okruhoch činností. Je nutné podotknúť, že z aspektu právnej sily nie sú tieto pramene postavené narovnež zákonu. Majú sa tu na mysli napr. interné predpisy upravujúce prevádzku železníc, zásady poľovníctva, pravidiel správania sa pri lyžovaní či medicínske *lex artis*. Dodržanie miery povinnej opatrnosti sa pomeriava v jednotlivých prípadoch podľa toho, ako by sa za rovnakých okolností správal „*rozumný člen dotyčnej skupiny disponujúci priemernými znalosťami*“. Problémom je ale precizovanie obsahu tohto pojmu. Kvôli vytýkanej prílišnej abstraktnosti neodkazujú nemecké sudy vo svojich rozhodnutiach často na spomínanú konštrukciu.³⁴ Dôležitou je v tomto kontexte skutočnosť, že požiadavka priemerných znalostí a schopností člena vybraného okruhu osôb sa nevzťahuje k fakticky existujúcemu stavu, ale k stavu normatívne požadovanému. Inými slovami, nie je dôležité to, ako vybraný okruh osôb danú činnosť vykonáva, ale to, ako ju podľa predpisov vzťahujúcich sa k danému oboru vykonávať má. Na tomto mieste treba ešte raz poukázať na vyššie zmieňované rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR v prípade ektómie nesprávnej obličky.

Tretia skupina prameňov požadovanej opatrnosti sa použije, ak nie je daná činnosť upravená ani právnymi predpismi, ani uznávanými štandardami. Vtedy sa za vzor miery povinnej opatrnosti vezme správanie opatrného rozumného človeka s priemernými schopnosťami a znalosťami za rovnakých podmienok, v akých sa ocitol páchatel'. Pritom sa nebezpečnosť situácie vo vzťahu k miere požadovanej opatrnosti vždy posudzuje *ex ante*, t.j. ešte pred nástupom škodlivého následku.³⁵

2.4. Rôzne pohľady na význam individualizovania páchatel'a pri posudzovaní dodržania miery povinnej opatrnosti

Pri odkazovaní na povinnosť náležitej opatrnosti sa stáva dôležitým objasnenie pojmu priemernosti. Priemernými sa rozumejú kritériá, ktoré je schopné splniť každý jedinec

³⁴ Duttge, G., Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch, Band 1, Verlag C.H.Beck München, 2003, 605 s.

³⁵ Jescheck, H.-H., a Weigend, T., Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil, 5. vollständig neu bearbeitete und erweiterte Auflage, Duncker & Humboldt Berlin, 1996, 578 s.

vykonávajúci určitú rizikovú činnosť.³⁶ Protiprávnym je teda iba konanie idúce nad rámec dovoleného rizika, ktoré vymedzuje mieru povinnej opatrnosti. Ak sa konanie pohybuje v rámci dovoleného rizika, nenesie znaky protiprávnosti.³⁷ Individuálne znalosti a schopnosti páchatel'a môžu v jednotlivých prípadoch kritériá vyplývajúce z prameňov náležitej opatrnosti presahovať alebo ich naopak nedosahovať. V odborných kruhoch sa vedú diskusie o tom, nakoľko je pri vyslovení záveru o spáchaní trestného činu z nedbalosti dôležitá subjektívna stránka.

Jeden názorový prúd sa vyslovuje, že nadpriemerné znalosti a schopnosti páchatel'a nemajú viesť k prísnejšie formulovaným kritériám miery povinnej opatrnosti. Stavia na princípe tzv. dvojstupňovosti³⁸. Podľa tohto ponímania je skutková podstata trestného činu naplnená porušením predpisov a iných prameňov náležitej opatrnosti, zatiaľ čo otázka, či bol páchatel' schopný dané predpisy a iné pramene náležitej opatrnosti dodržať sa radí do oblasti zavinenia a skúma sa tak samostatne. Miera povinnej opatrnosti sa tu určuje podľa priemerných požiadaviek, ktoré sú kladené na ten - ktorý okruh ľudskej činnosti. Nadpriemerné schopnosti a znalosti páchatel'a k vyššej opatrnosti nezaväzujú a páchatel', ktorý disponuje len podpriemernými znalosťami a schopnosťami, nenesie trestnoprávnu zodpovednosť. Toto poňatie vedie vo svojom dôsledku k nespravodlivému zvýhodňovaniu schopnejších.³⁹

Naopak, druhé stanovisko považuje už naplnenie objektívne skutkovej podstaty trestného činu závislé na individualite páchatel'a. Ak je páchatel' schopný v daný okamih vyvinúť vyššiu (nadpriemernú) opatnosť, je k takejto vyššej (nadpriemernej) opatrnosti aj povinný.⁴⁰ Ako ilustrácia môže poslúžiť prípad,⁴¹ kedy je páchatel'ovi známa zvláštna povaha križovatky (napr. z dôvodu, že sa nachádza v blízkosti jeho obydľia). Táto vedomosť potom páchatel'a zaväzuje k dodržaniu vyššej miery opatrnosti, akú musí dodržať priemerný vodič, ktorému nie je okolnosť zvýšenej nebezpečnosti križovatky známa. Povinnosť k nasadeniu zvláštnych schopností a znalostí podľa tohto názoru ešte neznamená diskrimináciu osôb

³⁶ Cramer, P., Sternberg-Lieben, D., Strafgesetzbuch Kommentar 27. neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2006, 300 s.

³⁷ Jescheck, H.-H., a Weigend, T., Lehbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil, 5. vollständig neu bearbeitete und erweiterte Auflage, Duncker & Humboldt Berlin, 1996, 579 s.

³⁸ Roxin, C., Strafrecht Allgemeiner Teil Band 1, 4., vollständig neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2007, 1082 s.

³⁹ Cramer, P., Sternberg-Lieben, D., Strafgesetzbuch Kommentar 27. neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2006, 304 s.

⁴⁰ Cramer, P., Sternberg-Lieben, D., Strafgesetzbuch Kommentar 27. neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2006, 303 s.

⁴¹ Rozhodnutie zo zbierky rozhodnutí z oblasti dopravy, č. 13, 286 s.

s nadpriemernými danosťami. Od každého sa očakáva plnenie iba toho, čoho je subjektívne schopný.⁴²

V právnej teórii⁴³ sa objavuje i presvedčenie, že sa v jednotlivých prípadoch musí rozlišovať, či ide o použitie zvláštnych znalostí alebo zvláštnych schopností páchatel'a. Zatiaľ čo zvláštne znalosti (získané náhodne alebo dobrovoľným vzdelávaním páchatel'a) je nutné nasadiť spravidla vždy, zvláštne schopnosti typického pre určité povolanie, je páchatel' povinný použiť iba v prípadoch jeho výkonu. Odborníci v určitých oboroch tak musia počítať s tým, že sa od nich pri výkone povolania požaduje viac (napr. lekár s dlhoročnou praxou). Ak koná osoba so zvláštnymi schopnosťami mimo súvislosť so svojim povolaním, musí nasadiť tieto svoje zvláštne schopnosti v primeranom rozsahu.

2.5. Limitácia rozsahu povinnej opatrnosti

Hranica miery povinnej opatrnosti páchatel'a končí tam, kde začína povinnosť druhého niesť zodpovednosť za vlastné konanie. V zásade platí⁴⁴, že spoluzavinenie obete nevylučuje trestnú zodpovednosť páchatel'a. V judikatúre sa avšak objavili výnimočne i prípady, kedy „*plne nerozumné*“ konanie obete založilo beztrestnosť páchatel'a. Podpaľač si za normálnych okolností musí byť vedomý možnosti smrti osoby, ktorá vnikne do horiacej budovy s cieľom zachrániť mu život. To ale neplatí v prípade, že záchrana je zjavne nerozumná, resp. je od počiatku zrejmá jej neúspešnosť.⁴⁵ Prevláda názor, ktorý pri újme na zdraví diferencuje podľa toho, či bol záchranca k záchrannému konaniu povinný alebo nie. V prípade, že ide o spôsobenie újmy dobrovoľnému záchrancovi, je páchatel' zodpovedný, ak samotné riziko ohrozenia záchrancu bolo primerané rozsahu odvráteného nebezpečenstva. Zranenie osôb zo zákona povinných poskytnúť pomoc (lekári, hasiči) činí páchatel'a trestne zodpovedným.

Nedbalosťné konanie tretej osoby spravidla nevylučuje trestnú zodpovednosť páchatel'a. Za usmrtenie z nedbalosti je tak zodpovedná aj milenka, ktorá obstará jed manželovi, a ten

⁴² Cramer, P., Sternberg-Lieben, D., Strafgesetzbuch Kommentar 27. neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2006, 304 s.

⁴³ Vogel, J., Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar 12., neu bearbeitete Auflage, De Gruyter Rechtswissenschaften Verlags-GmbH, 2007, 1057 s.

⁴⁴ Vogel, J., Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar 12., neu bearbeitete Auflage, De Gruyter Rechtswissenschaften Verlags-GmbH, 2007, 1090 s.

⁴⁵ Rozhodnutie Spolkového súdneho dvora, zväzok 39, 322 s.

týmto jedom otrávi svoju manželku.⁴⁶ Ak by však milenka obstarala manželovi nôž v domnienke, že ho bude používať výlučne na kuchynské účely a nič by nenasvedčovalo tomu, že manžel bude mať s nožom iné úmysly, neniesla by za usmrtenie milencovej manželky zodpovednosť.

Ďalej je nutné zamietnuť zodpovednosť za nedbalostný trestný čin aj vtedy, ak sa spôsobený následok nevzťahuje priamo k porušeniu povinnosti k náležitej opatrnosti. Ide o prípady, kedy by došlo k následku (zrazenie chodca) aj pri dodržaní stanovených pravidiel (jazda povolenou rýchlosťou). Nedodržanie povinnosti musí priamo súvisieť s porušením, resp. ohrozením záujmu chráneného zákonom.⁴⁷

S témou obmedzeného rozsahu povinnosti k náležitej opatrnosti úzko súvisí aj tzv. princíp dôvery (tzv. Vertrauensgrundsatz). Jeho podstata spočíva v tom, že ten kto koná v súlade s požiadavkou povinnej opatrnosti, môže u druhých predpokladať, že budú rovnako ako on mieru povinnej opatrnosti dodržiavať. Základnou podmienkou je podľa judikatúry⁴⁸ to, že páchatel koná v rámci dovoleného rizika, že sám koná s požadovanou opatnosťou. Podľa rozhodnutia⁴⁹ vrchného zemského súdu nie je dokonca vylúčené, že sa i pomaly a opatrne idúci vodič pod vplyvom alkoholu môže dovoľávať princípu dôvery, ak mu úplne neočakávane vbehne do cesty chodec a dôjde tak k vzniku škody. Princíp dôvery sa uplatní pri činnostiach, kde je vznik škodlivého následku predvídateľný. Uplatní sa predovšetkým v oblasti cestnej premávky (ten, kto predbieha pomalšie idúceho účastníka cestnej premávky, môže tak učiniť, hoci sa často stáva, že predbiehaný nečakane odbočí smerom doľava a dôjde ku kolízii).⁵⁰ Na princíp dôvery ale páchatel nemôže odkazovať vtedy, ak je na základe okolností zrejmé, že iná osoba nemôže alebo nechce konať s dodržaním náležitej opatrnosti (dieťa, vodič pod vplyvom alkoholu). Tento princíp sa uplatní aj v prípadoch spolupráce viacerých osôb v rámci delby práce. Pričom, ako bolo spomínané vyššie, u rovnako postavených pracovníkov sa jednotlivец môže spoliehať na bezchybné odvedenie práce druhým. Nadriadení pracovníci majú povinnosť kontroly a dohľadu nad pracovníkmi s nižším zaradením. Takýto hierarchicky vyššie postavený jednotlivец ale môže predpokladať, že nižšie postavený pracovník vykonáva svoje povinnosti riadne.⁵¹

⁴⁶ Rozhodnutie Ríšskeho súdu, zväzok 64, 375 s.

⁴⁷ Gropp, W., Strafrecht Allgemeiner Teil, dritte, überarbeitete und erweiterte Auflage, Springer, 2005, 455 s.

⁴⁸ Rozhodnutie Spolkového súdneho dvora, zväzok 11, 389 s.

⁴⁹ Rozhodnutie vrchného zemského súdu v Kolíne, Zbierka rozhodnutí v oblasti dopravy, zväzok 56, 29 s.

⁵⁰ Rozhodnutie Spolkového súdneho dvora, zväzok 12, 164 s.

⁵¹ Gropp, W., Strafrecht Allgemeiner Teil, dritte, überarbeitete und erweiterte Auflage, Springer, 2005, 453 s.

2.6. Rozpoznateľnosť vzniku následku

K tomu, aby mohlo byť konštatované porušenie miery povinnej opatrnosti, musí byť vznik následku pre páchatel'a rozpoznateľný (promiscue predvídateľný). Literatúra⁵² považuje za sporné, či je rozpoznateľnosť základnou, samostatnou zložkou nedbalosti alebo je obsiahnutá v porušení povinnej opatrnosti. Judikatúra chápe predmet predvídateľnosti ako „*možnosť naplnenia znakov skutkovej podstaty*.“ Rozpoznateľným je to čo by bol schopný rozpoznať na základe obecnej životnej skúsenosti obozretne konajúci človek za rovnakých podmienok, v akých konal páchatel'. Predvídateľnými musia byť všetky okolnosti vytvárajúce skutkovú podstatu trestného činu, pritom však nemusí byť priebeh udalostí rozpoznateľný do jednotlivých konkrétností.⁵³ Na uznanie rozpoznateľnosti vzniku následku stačí, ak je daný sled okolností rozpoznateľný v jeho hrubých rysoch, teda ak sa pohybuje v rámci rozmedzia obecnej životnej skúsenosti.⁵⁴ „*Rozsah a miera povinnej opatrnosti sa riadi [...] skúsenosťou, z ktorej vyplýva, že určité spôsoby jazdy sú spojené s určitým nebezpečenstvom im vlastným*.“⁵⁵ Nedbalosť vylučuje až výsostne neobvyklý priebeh okolností (úmrtie človeka so závažným ochorením srdca v dôsledku rozrušenia pri ľahkej dopravnej nehode). Ani spoluzavinenie poškodeného nie je dôvodom pre zamietnutie trestnoprávnej zodpovednosti. Páchatel' musí napríklad pri svojej prírýchlej nočnej jazde predvídať možnosť zrazenia človeka, ktorý leží opitý na ulici alebo musí predvídať možnosť smrteľného pádu z balkóna zo strachu pred bitkou. Čo sa týka spoluzavinenia tretej osoby, predvídateľnou je napríklad smrť účastníka dopravnej nehody v dôsledku nie vážneho pochybenia lekárov. Naopak nepredvídateľná je podľa judikatúry smrť pri nehode zraneného človeka následkom nesprávne aplikovanej narkózy.⁵⁶ Platí, že čím je vyššia hodnota ohrozeného právom chráneného záujmu, a čím vyššia škoda hrozí, tým prísnejšie sú nároky rozpoznateľnosti. A rovnako, čím

⁵² Vogel, J., Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar 12., neu bearbeitete Auflage, De Gruyter Rechtswissenschaften Verlags-GmbH, 2007, 1093 s.

⁵³ Momsen, C., Satzger/Schnitt/Widmaier Strafgesetzbuch Kommentar, 1. Auflage, Carl Heymanns Verlag, 2009, 137 s.

⁵⁴ Rozhodnutie Spolkového súdneho dvora, zväzok 31, 96 s.

⁵⁵ Vogel, J., Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar 12., neu bearbeitete Auflage, De Gruyter Rechtswissenschaften Verlags-GmbH, 2007, 1095 s.

⁵⁶ Vogel, J., Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar 12., neu bearbeitete Auflage, De Gruyter Rechtswissenschaften Verlags-GmbH, 2007, 1094 s.

nebezpečnejšie je dané konanie, tým ľahšie je rozpoznateľná možnosť vzniku škodlivého následku.⁵⁷

⁵⁷ Vogel, J., Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar 12., neu bearbeitete Auflage, De Gruyter Rechtswissenschaften Verlags-GmbH, 2007, 1095 s.

Záver

Otázkou zachovania miery povinnej opatrnosti sa zaoberá české i nemecké trestné právo predovšetkým na úrovni ad hoc rozhodnutí a doktríny. Nemožnosť zákonného vymedzenia konkrétnych povinností, ktoré musí páchatel' pri tej – ktorej činnosti dodržať, so sebou nevyhnutne prináša možnosť širšieho uváženia súdu, čo môže pre páchatel'a na jednej strane predstavovať riziko prísnejšieho hodnotenia alebo naopak na druhej strane výhodu zhovievavejšieho posúdenia jeho konania. To však samozrejme neznamená, že rozhodovanie o rozsahu miery povinnej opatrnosti nie je ohraničené žiadnymi mantinelmi. V českom práve sa k miere náležitej opatrnosti vzťahuje pomerne rozsiahla judikatúra. Teória je však v porovnaní s nemeckou o poznanie chudobnejšia. Z materiálov tvoriacich zdroj tejto práce vyplýva, že inštitút náležitej opatrnosti je v Nemecku predmetom početných diskusií, a že v istých čiastkových otázkach, akou je napríklad len samotné začlenenie povinnej opatrnosti do systému nedbalosti, panuje stále názorová nejednotnosť.

Chápanie nedbalosti a povinnej opatrnosti ako takej je v právnych poriadkoch oboch krajín kontinentálnej právnej kultúry podobné. Aj z toho dôvodu odkazujú české súdy pri svojom rozhodovaní na závery nemeckej právnej doktríny, ako to pre ilustráciu činí i nález Ústavného súdu III. ÚS 278/07 zaoberajúci sa konaním páchatel'a v nevedomej nedbalosti. Hlbšie spracovanie témy povinnej opatrnosti tak môže byť v zložitejších prípadoch inšpiráciou pre české súdy a nepochybne môže podnietiť i úvahy odborníkov pri jej teoretickom spracovaní.

Použitá literatura

- Beran, K., Trestní odpovědnost lékaře za chybu při ošetření pacienta, Trestněprávní revue, 2006, č.1
- Cramer, P., Sternberg-Lieben, D., Strafgesetzbuch Kommentar 27. neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck München, 2006
- Duttge, G., Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch, Band 1, Verlag C.H.Beck München, 2003
- Gropp, W., Strafrecht Allgemeiner Teil, dritte, überarbeitete und erweiterte Auflage, Springer, 2005
- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, 2. vydání, Leges, 2010
- Jescheck, H.-H., a Weigend, T., Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil , 5. vollständig neu bearbeitete und erweiterte Auflage, Duncker & Humbolt Berlin, 1996
- Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva, C.H.Beck, 2009
- Kudlich, H., Strafgesetzbuch Kommentar, Verlag C.H.Beck München, 2010
- Momsen, C., Satzger/Schnitt/Widmaier Strafgesetzbuch Kommentar, 1. Auflage, Carl Heymanns Verlag, 2009
- Roxin, C., Strafrecht Allgemeiner Teil Band 1, 4., vollständig neu bearbeitete Auflage, Verlag C.H.Beck München , 2007
- Šámal, P.: Trestní zákoník I, Komentář I. vydání, C.H. Beck, 2009
- Vogel, J., Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar 12., neu bearbeitete Auflage, De Gruyter Rechtswissenschaften Verlags-GmbH, 2007